

ALFABETATZEA-EUSKALDUNTZEA ETA 'UDAKO IKASTAROAK'

Zizur Txikia, 2000-IX-29

*Juan Jose Zearreta,
euskaltzain urgazlea
eta Erakundeko ekonomi eragilea*

Alfabetatzea, gau eskolak, euskarazko klaseak, neguko eskolak, neguko ikastaroak, ikastaro trinkoak, eta abar dira 60. hamarkadan euskara berreskuratzeke egin ziren ahalegin desberninei emandako izenak. Geroago etorri ziren AEK, euskaltegiak eta barnetegiak. Baina ez goaz ahalegin horren historia egitera. Gure lan honen helburua apalagoa da: gaur hartzen gaituen eraikuntza honek, nahiko aldatua bestalde, euskararekin izan dituen loturen aipamen zenbait egitea da. Horregatik, agian, "Zizur Txikiko Colegio Mayor Verbo Divino eta udakoa euskal ikastaroak" zatekeen izenburu egokiagoa aipatuko dugun eremua eta gaia zehazkiako mugatzen duelako.

Ezaguna da etxe honen eta euskararen arteko loturak aspaldikoak direla, hain zuzen ere, San Fermin ikastolaren 30. urteurrena ospatzen ari baikara. Baina, ziur asko, ezazagunagoak gertatzen dira 1971 eta 1972 urteetan hementxe bertan eman ziren udako euskal ikastaroekiko xehetasunak. Goazen, bada, udako euskal ikastaroen historia xumea aipatzera.

Baina ur handiagotan sartu baino lehen argi dezagun, udako euskal ikastaro hauek Euskaltzaindiaren babespean eta babes horri esker egin ahal izan zirela.

Ikas-irakas materiala aipatzekotan: Patxi Altuna, euskaltzainak, egokitu-tako *Euskera hire Laguna-I-II eta Ariketak*, Alfabetatze Batzordeak prestatu-riko *Lehen Urratsak eta Ariketak*, *Euskal kantak* eta abar.

UDAKO EUSKAL IKASTAROEN HISTORIA

I - 1968. urtea

Euskara ikasteko udako ikastaroak urte honetan sortzen dira Madrilen ikasten ari ziren zenbait euskal ikasleren eskariari erantzuteko. Ikastaro hau

Gabirian Aita Pasiotarrek zuten ikastetxean eman zen, barnetegi gisa. Uztailaren 15ean hasi zen eta abuztuaren 2an, hala beharrez, amaitu, egun horretan Gipuzkoako probintzia “ley de excepción” delakoaren pean gelditu baitzen Melinton Manzanas poliziaren hilketa zela eta.

Bertan 45 ikasle aritu ziren.

Irakasleak: Jon Iraola, Joxe Lizarralde eta Xabier Mendiguren jaunak.

II - 1969. urtea

Urte honetan Urretxu, Markina eta Leitzan egiteko asmoa bazen ere, ezinbestekoak ziren baimenak eskatzerakoan, ez ziren lortu Markinako eta Leitzako egiteko. Ondorioz, Urretxun (60 ikasle), Amorebieta-Etxano herriko Euba auzoan (bi talde) eta Iruñean eman ziren. Urretxu eta Euban, Aita Pasiotarren etxeetan, barnetegi gisa eta Iruñean R.S.A.P. elkarteak utzitako bulegoetan, egunean zehar eskola-orduak bezala.

Irakasleak, Urretxun: bost irakasle, baina izenik ez zaigu gelditu; Euban: Patxi Elgezabal eta Kepa Mallea. Iruñean: ez dakigu ez ikasle kopururik ez eta irakasleen izenik.

Urretxun ikasle izandako Hendrike Knörr euskaltzainburuordeak, honelako testigantza utzi digu:

“...hori 1969. urtean izan zen, Urretxun, internado-modu batetan, berrogeitsu lagunekin batera...”

(X.Kintana-Joseba Tobar: *Euskaldunberriekin euskaraz* – Cinsa, 1975, 164. orr.).

III - 1970. urtea

Ikastaroak Markinan (47 ikasle – bizkaieraz), Oñatin (23 ikasle – gipuzkeraz) eta Baztango Lamiarritan (30 ikasle) egin ziren uztailaren hasieratik eta abuztuaren erdirarte.

Irakasleak: Patxi Elgezabal, Kepa Mallea, Belen Oleagordia, Juan Jose Uranga, David Zabala eta Juan Jose Zearreta.

Markinako ikasleen zerrendetan, besteak beste, Andolin Eguzkitza eta Jon Manzidor jaunak agertzen dira.

Aipagarria da, bestalde, urte honetan bertan, Derioko Seminarioan Bizkaiko abadeentzat antolatutako 15 egunetako ikastaroa. Harrezkero, urtez urte egin dira eta oraindik jarraitzen dute edozein ikasleri irekiak.

Irakasleak: Karmelo Etxenagusia (Literatura), Mikel Zarate (Aditza) eta Lontxo Zugazaga (laguntzaile lanetan).

IV - 1971. urtea

Urte honetan, Bizkaiko Alfabetatze batzordeak, lau udako ikastaro antolatu zituen.

Uztailean: Zizur Txikian, barnetegi gisa eta Bilbon ikastaro trinkoa. Abuztuuan: Donostian, barnetegi gisa eta Bilbon ikastaro triko bezala.

Zizur Txikiko Colegio Mayor/Verbo Divino, aukeratua izan zen uztaileko barnetegi bezala. Egia esateko, hala beharrez aukeratua, Misioneros del Verbo Divino fraideen esku zabaltasunari esker. Toki hau ziurtatu baino lehen, Bizkaiko Alfabetatze Batzordekideek, antolatzaile bezala, 50 ikastetxe baino gehiagotara joan arren ez baitzuten, beste inon, tokirik aurkitu.

Ikastaroa uztailearen Setik eta abuztuaren 5^a arte luzatu zen, egunean 8 eskola-ordu emanaz.

Guztira 65 ikasle aritu ziren eta bakoitzak, guztira, 5.000,- pezeta ordaindu zituen.

Irakasleak: Sabin Egileor, Patxi Elgezabal, Juan Ignacio Intxaurreaga, Joxe Bernardo Jauregi, Jose Ramon Tapia eta Juan Jose Zearreta.

Zilegi bekit, une honetan, zerrendatutako irakasleen artean, aipamen be-rezi eta pertsonala egitea, hain zuzen ere, abuztuaren 4ean gaiso zital, muker eta luze batek betirako eraman baitzigun Joxe Bernardo Jauregi Apalategi adis-kidea.

Ikastaro honetan, Aingeru Irigarai euskaltzaina eta Jose Luis Lizundia euskaltzain urgazle eta idazkariordea izan ziren bisitari eta hitzaldi emaile. Honez gain, eta aipatu Joxe Bernardo Jauregiren ikasleen zerrendan, Beñat Oihartzabal, egun, euskaltzain oso eta Iker Sailburu jaunaren izena aurki dezakezue.

* * *

Abuztuko ikastaroa Leitzako Escuela Agraria deitutakoan egitekoa zen, baina Principe de Vianaren baimena lortu ondoren, eta azken orduko eragozpenen eraginez, Donostiako Seminarioan eman zen, abuztuaren 2tik eta 30ª bitartean.

Guztira 57 ikasle izan ziren, 8 taldetan banaturik.

Irakasleak, aldiz: Anizeto Ajuriagojeaskoa, Ricardo Badiola, Sabin Egileor, Juan Luis Goikoetxea, Lola Ingelmo eta Juan Jose Zearreta. Honez gain, bi andereño: Mª Isabel eta Mª Karmen.

Aipagarria da ikastaro honetan izandakoen artean, 27 neska, magisterio tituludunak, aritu zirela bere euskara lantzen eta hobetzen.

V - 1972. urtea

Aurreko urteetako eskarmentuz, 1972 urtean ez zen toki arazorik, aurreko udatik eskatua baitzegoen Verbo Divino ikastetxea.

Ikastaroak, uztailearen 5etik abuztuaren 5^a arte iraun zuen aipatutako ikastetxean. Bertan 49 ikasle aritu ziren. Ikastaro honetan aritu ziren ikasleei buruz honelako xehetasunak aurkitu ditugu:

Urteak	Emakumezkoak	Gizonezkoak	Guztira
- 20	6	3	9
20 - 25	11	14	25
26 - 30	7	3	10
31 - 35	-	-	-
36 - 40	3	1	4
41 - 50	1	-	1
+ 50	-	-	-
Guztira	28	21	49

Euskararen ezagutza	Emakumezkoak	Gizonezkoak	Guztira
Mintzatu	8	3	11
Ulertu eta zailtasunez mintzatu	10	10	20
Zerbait ulertu ez mintzatu	9	9	18
Guztira	27	22	49

Ikastaroa aparteko eragozpenik gabe eman ahal izan zen, baina uztailearen azken egunetan, uste gabeko bisita bat izan zuten: poliziaren "brigada político-social"arena alegia. Etxea inguratu ondoren, hiru buruzagik ikastaroan ziren ikasle eta irakasleen nortasun agiriak eskatu zituzten. Arduradunek uko egin zioten eskariari eta, horren ordez, zerrendak eta nortasun agirien zenbakiak eman zizkien. Polizien buruzagiek alde egin zuten Iruñera, baina muino honen inguruan ohiko ez ziren biztanle zenbait ikusteko beta izan zuten etxebarrukoek. Garai hartako ohitura jarraikiz, ilunabar-gauean hiru lagun eraman zituzten atxiloturik: mutil bat eta bi neska: Maite Madariaga Agirre eta Mitu Madariaga Agirre. Mutila, gipuzkoarra nonbait, bi neskak, aldiz, atzerritarak, Mexikon jaiok eta Jose Antonio Agirre lehen Lehendakariaren ilobak. Galderak egin ondoren, aske utzi zituzten, baina ez ezeren truke: ikastaroa bertan bera amaitzeko agindua jaso zuten antolatzaileek: "hoy mejor que mañana y mañana, mejor que pasado mañana". Eta hala bete arazi zuten.

Abuztuko ikastaroa ere hemen ematea pentsatua zuten antolatzaileek (6tik - 31ra) baina aipatu gertakizun horren ondorioz, baimen bila hasi beharra izan zuten Euskaltzaindiaren Idazkariordearen laguntzarekin. Lehenbizi, garai hartan Nafarroako Foru Diputazioan hezkuntza eta kultura diputatua zen Ignacio Irazoki jaunarengana jo zuten babes bila. Geroago, Gobernador Civil delakoaren ordezkotik zereginetan zegoen jaunarekin mintzatu ziren, baina ez zuten beharrezkoa zuten baimena lortu. Jasotako debekuaren fotokopia aurkitu dugu eta honela dio:

“ VISTO SU ESCRITO DE 3 DE AGOSTO....” (ikus eranskina)

GOBIERNO CIVIL

DE

NAVARRA

Fecha: 10 agosto 1972

Nºdo: 0. 2. 12.11

Nºm: 8088

N/Ref:

S/Ref:

Asunto: contestando instancia

Visto su escrito de 3 de agosto, con entrada en este Gobierno Civil el diez de los corrientes, en el que solicita autorización para realizar un cursillo de aprendizaje de lengua vasca, en régimen intensivo de internado, en el Colegio Seminario del Verbo Divino, sito en Cizur Menor, lamento participarle que según me informa la Delegación Provincial del Ministerio de Información y Turismo, dicho inmueble no está autorizado para el ejercicio de la industria de hospedaje, por cuyo motivo no me es posible acceder a lo solicitado.

Dios guarde a Vd.
EL GOBERNADOR CIVIL ACTUAL.

Sr.D. Luis Villasante Cortabitarte
Director-Presidente de la Academia de Lengua Vasca.
Palacio de la Diputación (San Sebastian).-

Antolatzaileek, zer zetorkien susmatuz, Bilboko Santiago Apostol ikaste-txean lortu zuten tokia, barnetegia izan behar zuen ikastaroa, ikastaro triko bat bezala emanaz.

Aurrera baino lehen eta honekin zerikusi duelako, aipata dezagun, *Euskalduntzen-1, 2, 3* liburukien azaletan ageri den aita Imanol Berritua y ikas-le batzuen argazkia, ikastaro honetako ikasgela batean aterea dela.

Ikastaro hau egiteko 49 ikaslek zuten izena emana eta hona hemen es-
kuratu ditugun xehetasunak:

Urteak	Emakumeak	Gizonak	Guztira
- 20	6	1	7
20 - 25	15	5	20
26 - 30	5	2	7
31 - 35	2	5	7
36 - 40	1	1	2
40 - 50	4	1	5
+ 50	2	-	2
Guztira	35	15	50

Euskararen ezagutza	Emakumeak	Gizonak	Guztira
Mintzatu	8	4	12
Ulertu / zailtasunez mintzatu	12	6	18
Zerb ulertu / ezer mintzatu	14	6	20
Guztira	34	16	50

Bizitutako gora-behara guztien ondoren, abuztuaren 10ean eman zitzaion hasiera ikastaro honi, Jose Luis Lizundia euskaltzain urgazle eta idazkarior-dearen hitzaldi batez eta Alfonso Irigoyen euskaltzainaren beste hitzaldi batek eman zion amaiera.

Irakasle lanetan aritu zirenak: Ricardo Badiola, Sabin Egileor, Juan Luis Goikoetxea, Lola Ingelmo, Juan Ignacio Intxaurrea, Josu Legarreta, Gregorio Martikorena eta Juan Jose Zearreta.

1973 - 1974 - 1975 Urteak

Hurrengo urteotako udako ikastaroak, Bizkaiko Alfabetatze Batzordeak antolatutakoak behintzat, Deustuko Unibertsitatean eman ziren, bertako Euskal Kultur Mintegikideak lagun izan zituztelarik.

ZERGATIK IKASI EUSKARA ETA ZERTARAKO

Zergatik eta zertarako arituko ote ziren ikasle haiek euskara ikasten?. Egia esan, oso zaila gertatzen da jakitea, oso testigantza gutxi aurkitzen delako. Besteak beste, garai hartan honelako galde-erantzun sortak egitea eta gordetzea nahiko arriskugarri gertatzen zelako, euskarareriko kontuetan debekua eta oztopoa besterik ez baitzen. Hala eta guztiz ere, geroxeago bada ere, Xabier Kintana eta Joseba Tobar jaunek *Euskaldunberriekin euskaraz* (Bilbo, Cinsa, 1975) liburua argitaratzen dute eta bertan 30 lagunekin egindako elkarrizketak agertzen dira. Hauetan adinagatik edo eta ezagunak direnen zenbait erantzun aukeratu ditugu, garai honetako ikasleen adinkide izan daitezkeelako.

Egileek hitzarrean diotenez euskara ikasteko “aukera hori librea da, ez baitaiteke inor bortxaraz, gogoz kontra, izan nahi ez duena hautatzera behartu” baina askatasun horren barnean, bakoitzak berebiziko arrazoiren batengatik erabaki zuen euskara ikastea. Hona hemen iritzi batzuk:

Gizatasunaren eskakizuna

Argi dago gure gizatasunaren eskakizuna dela euskaldun izatea, gure giza arazoa ez baita konponduko euskararena konpondu arte. Beraz, aterabide bakarra euskara berreskuratzea da. Honela zioen Rikardo Arregik:

“ ... euskaldunok ez gaitezke osa eta ez gure herriari jabetasuna eman euskarazko kultura bidez ez bada”.

(Alfabetatze Batzordea: “Alfabetatzea Rikardoren iritzian” –*Jakin* Sorta-1971 – 59. orr.)

“ ... dudarik gabe, pertsona ez du euskarak egiten... baina gaur egun euskara seinale bat, sinbolo bat biurtu zaigu euskaldunen gizagintzan”. (Ibid. 192. orr.)

Euskal sentimendua eta euskaltzaletasuna

“ ... neure burua farragarri ez ikusteko, euskaraz ikasi behar; nik errotik, eta edozer irakurri baino lehenago, euskalduntasuna senditu baitut”. (Txillardegi)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 78. orr.)

“Serioski hemezortzi urtez ekin nion ikasteari, euskalduntasunak akulturik, ez filologia zaletasunak edo gisa horretarako beste ezerk” (Juan Antonio Letamendia)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 124. orr.)

“... Euskarak Euskal Herriaren nortasuna egiten zuela konturaturik ikasi nahi izan dut, folklorekeria eta mitologikeria guztiak bota ondoren”. (Xanti Lafitte)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 168. orr.)

“Nik beti pentsatu dut Euskal Herrian bizi den batentzat euskara jakitea derrigorrezkoa dela, euskalduna izateko eta gure Herriko kulturaren parte hartzekeo lehengo pausua delako”. (Karlos Azkuenaga)

X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 194. orr.)

“Neure Herriaren hizkuntza jakitea beharrezkoa nuelako” (Arantxa Santamaria)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 178. orr.)

“Txapelak (arraza, jatorria,...) bakarrik ez du bururik euskalduntzen” (Roman Basurto)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 210. orr.)

“... Dudarik gabe herrizale sentitzen nintzelako”. (Isabel Lertxundi)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 216. orr.)

Euskaltzaletasuna eta politika

“Arrazoi askorengatik ahanzezinezkoa den 1970. urtean. Sozial egoera batek eraman nindian euskara ikastera”.(Joseba Tobar)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 132. orr.)

“Hamasei urte nituela neure herritasunaz konturatu nintzen, eta Bilbon nengoela, erabaki nuen euskaldun moderno bat izatea, gaurko euskaldun hiritar bat izatea.” (Natxo De Felipe)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 187. orr.)

Herri miñaren eraginez

“Soldaduzkara joaterakoan hasi nintzen – Caceres-en – eta bertan esan nituen neure lehenbiziko hitzak euskaraz.... zergatik? ... Atzerrian aurkitu nuen neure euskaldun biurtzeko deia, batez ere, lagunak Euskal Herriari buruzko gauzak galdetzen hasi zitzaizkidanean. Orduan euskaldun ez izateagatik lotsatu nintzen. Bilbora itzulita, ikasminagatik hasi, eta gero euskararen ederrak liluratu ninduan”. (Borja Barandiaran)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 158. orr.)

Integrazioaren bila

“Zarautzen nengoen denbora hartan eta haseratik Zarauzko giroa oso berezia eta jatorra zela ikusi nuen. Berehala konturatu nintzen Euskal Herria herri bizi bat zela eta herri harek onartua izateko, nahaietaez, euskarak ikasi behar nuela”. (Erramon Zamalloa)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 102. orr.)

Nortasuna osatzeko

“Neure burua Euskal Herri honetan osatzeko dudan modu bakarra dukek, seguru asko, gehienik bultzatu nauena.... baina, berriz ere diodan, neure, eta ene herriaren, alienazio historiakoaren gainditu nahia batez ere”. (Andolin Eguzkitza)

(X.Kintana-J.Tobar: *Euskaldunberriekin Euskaraz*. Cinsa, 1975 – 221. orr.)

Bestelako arrazoiak

- Lagunen eraginagatik, ikasgaia zelako, alfabetatzeko, ...

BI AUTU – MAUTU

- 1971 – 1972 urteko udako ikastaroetan etxebarne honetan lau gizatalde desberdin bizitu ziren:

- Misioneros del Verbo Divino kongregaziokideak. Hauen ordezkari eta solaskide, batez ere, eguneroko ibilbide, arazo eta diru-kontuetarako, Gabriel Urralburu eta Hno. Vido izan ziren.

- San Fermin Ikastolako haur eta irakasleak, Jesus Atxa jauna zuzendari (1970 – 1985) zela.

- Paco Andueza, sukaldaria eta honen laguntzaileak. Talde honen lanari buruz, artista guztiekin gertatzen den bezala, harrera desberdinak azaltzen ziren. Batzuen iritziz, prestatzen zituen bazkari-afariak onak ziren, besteen iritziz, nahiko eskasak.

Dena den, mihi gaiztoen esanetan, batez ere mutilen artean, sukaldaritzan barazki, arrain, okela, gatz eta olioaz gain bestelako osagai lasaigarri eta motelgarriak maiz nabaritzen omen ziren. Horretaz galderaren bat egiterakoan, irrifarre aizun batez erantzuten zuen aipatu sukaldari jaunak.

- Eta, jakina, ikastaroetako ikasle eta irakasleak.

Gorago esan denez, ikastaroak barnetegi-gisa eman ziren eta, batzaz beste, egunean 8 bat eskolaordu ateratzen ziren, gainontzeko orduak atsedinari eta solasaldiari eskainiaz: pilota partidak, footing, elkarrizketa eta eztabaida luzeak, Iruñera bisitak (goizean, entzierroak ikusteko eta gauaz, burua aireatzeke), eta abar. Bestelako ekintza entretenigarrien artean, bereziki aipatzeko da, 1972. urteko ikastaro barnean xakeak izan zuen lehenetasuna. Urte horretan, uztailaren 11tik eta irailaren 1erarte Islandiako Reykiavik-en munduko xake norgehiagoka jokatu zuten Bobby Fischer ipamerikarrak eta Boris Spassky sobietarrak. Oso partida gogorak eta entzutetsuak gertatu zirenez, egunkarietako partida horietan izandako mugimenduen nondik norakoak azaltzen zituzten eta, ohar horiek aurrean zituztela, ikasle-irakasle adituek eztabaida sutsuak eta luzeak bizi izan zituzten. Bestalde, barnetegia bai baina atek irekiak, beti ere ordutegia beteaz. Ondorioz, sartze —irteteak norberaren erabakiaren esku gelditzen ziren. Ezaguna da, hemen izan ginenontzat, ba zela talde bat goizero “entzierroak” ikustera ateratzen zena ikasle batek zuen Golf “escarabajo” izeneko auto baten eta eskola orduetarako itzuli. Joan —etorri haue-tako batean, gure artean maiz gertatu den bezala, apustu bat ere sortu zen: gidariak, aipatu autoa, Zizurretik Iruñera bolantea eta martxak aldatzeko palanka eskuekin ukitu gabe baietz eraman. Esan eta egin. Irabazlea, jakina, auto gidaria.

Soziologia klasikoan tesi onartua da, gizakia bera dela herri baten historia egiten duena. Herri partaideen eguneroko ekintzak dira gizartearen hari historikoa eten gabe josiz gizartegintza aurrera daramatenak. Horregatik, Joxe Azurmendiren esanetan (*Anaitasuna*, 1976- 311zenb.- 21.- orr.) “...gutxiago edo gehiago (alfabetatzeaz ari da) urtez urte eman dio erantzun bat euskal kulturaren eginkizunari. Beraz, gaur eguneko alfabetatze mundua, lehenagotik eten gabe datorren soka baten ondorio bat besterik ez denez”. Honaino bada, garai hartan egindakori buruz, gure oroitzapenetan aurkitu ditugunak.